

Brüssel, 27.11.2013
COM(2013) 822 final

2013/0408 (COD)

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV

kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslike tagatiste kohta

{ SWD(2013) 480 final }

{ SWD(2013) 481 final }

{ SWD(2013) 492 final }

SELETUSKIRI

1. ETTEPANEKU TAUST

1. Käesoleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi ettepaneku eesmärk on sätestada kogu Euroopa Liidus ühised miinimumnõuded kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste ning raamotsuse 2002/584/JSK kohase menetlusega (edaspidi „Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlus”) seotud laste õiguste kohta.
2. Stockholmi programmis¹ on pööratud suurt tähelepanu isikute õiguste tugevdamisele kriminaalmenetluses. Programmi punktis 2.4 kutsub Euroopa Ülemkogu komisjoni esitama ettepanekuid, et luua järkjärguline lähenemisviis, tugevdamaks õiglase kohtuliku arutamise seotud õigusi käsitlevate ühiste miinimumnõuete kehtestamisega kahtlustatavate ja süüdistatavate õigusi. Käesolev meede moodustab ka osa lapse õigusi käsitlevast ELi tegevuskavast, millesse on andnud oma panuse Euroopa Parlament, Regioonide Komitee, Majandus- ja Sotsiaalkomitee ning Euroopa Nõukogu ning ka sellised olulised sidusrühmad nagu UNICEF, liikmesriikide laste ombudsmanid ja kodanikuühiskond².
3. Kolm õigusakti on juba vastu võetud: 2010. aasta oktoobris Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses,³ 2012. aasta mais Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet,⁴ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega⁵. Meetmed, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate õigust saada vabaduse võtmise korral esialgset tasuta õigusabi, esitatakse koos käesoleva algatusega pakettis, kuhu kuulub ka direktiiv, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul.
4. Käesolevas direktiivi ettepanekus sätestatakse spetsiaalsed miinimumeeskirjad, mis käsitlevad kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste õigusi. Seda tehes edendatakse direktiiviga ELi põhiõiguste harta, eriti selle artiklite 4, 6, 7, 24, 47 ja 48 kohaldamist, tuginedes Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklitele 3, 5, 6 ja 8, nagu neid on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus, kes on kehtestanud oma kohtupraktikas nõuded haavatavate isikute, eelkõige laste eritagatiste kohta. Selles kohtupraktikas nähakse muu hulgas ette, et õiglase kohtumenetlus ja õigus õiglasele kohtulikule arutamisele eeldab, et isik on suuteline mõistma, mis on menetluse puhul kaalul, ning tal on võimalus osaleda, kasutada

¹ ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

² Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele, 15.2.2011, KOM(2011) 60 lõplik.

³ Direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1).

⁴ Direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT L 142, 1.6.2012, lk 1).

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT L 294, 6.11.2013, lk 1).

reaalselt oma õigusi ning tugineda eraelu puutumatus kaitsmisele. Käesolevas direktiivis tuleks sätestada selgelt laste menetluslike tagatiste tugevdamine nendel tingimustel.

5. Nende meetmete rakendamisel tuleks arvesse võtta lapse parimaid huve, nagu need on sätestatud ELi põhiõiguste harta artiklis 24.
6. Kriminaalmenetluse raames tegutsevad pädevad ametiisikud peaksid alati suheldes kahtlustatavate või süüdistatavate lastega, neid tunnustama lastena ja kohtlema lugupidavalt, väärilt ja professionaalselt ning isiklikult ja mittediskrimineerivalt. See peaks ka hõlbustama lastel lõimuda pärast kokkupuutumist kriminaalõiguse süsteemiga uuesti ühiskonda. Käesolevas direktiivis sätestatud õigusi kohaldatakse kahtlustatavate või süüdistatavate laste suhtes mittediskrimineerivalt, sealhulgas olenemata nende elamisõiguslikust staatuses.
7. Käesolev ettepanek esitatakse koos komisjoni soovitusena kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate haavatavate isikute ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlusse kaasatud haavatavate isikute menetluslike tagatiste kohta.
8. Ettepanek põhineb Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping”) artikli 82 lõikel 2.
9. Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile, õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigus kaitsele on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „ELi põhiõiguste harta”) artiklites 47 ja 48 ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6. Võimalus neid õigusi reaalselt kasutada sõltub suuresti kahtlustatava või süüdistatava võimest menetlust jälgida ja selles igati osaleda, mis võib olla vanuse, ebaküpsuse või puude tõttu piiratud. See tähendab, et laste ja haavatavate täiskasvanute puhul tuleb võtta erimeetmeid tagamaks, et nad saavad osaleda tõhusalt menetluses ja kasutada oma õiglase kohtuliku arutamise seotud õigusi samas ulatuses kui teised kahtlustatavad või süüdistatavad⁶.
10. Haavatavate täiskasvanute ühise määratluse puudumise tõttu ning pidades silmas kaalutlusi, mis on seotud subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetega, on komisjon hoidunud praeguses etapis laiendamast käesoleva direktiivi reguleerimisala haavatavatele täiskasvanutele. Selle asemel võtab komisjon vastu soovitusena, milles kutsutakse liikmesriike kehtestama haavatavatele isikutele teatavad tagatised.

2. HUVITATUD ISIKUTEGA KONSULTEERIMISE JA MÕJU HINDAMISE TULEMUSED

11. Ekspertidega kohtuti kolmel korral – 23. septembril 2011, 26. aprillil 2012 ja 11. detsembril 2012. Liikmesriikide esindajad ning rühm Euroopa Nõukogu, rahvusvahelise noorsoo- ja perekohtunike ühenduse ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eksperte ning lastega seotud juhtumitele spetsialiseerinud meditsiini- ja õiguspraktikuid arutasid meetmeid, mida võiks ELi tasandil võtta, et suurendada kriminaalmenetluses lastele ja haavatavatele täiskasvanutele pakutavat kaitset.

⁶ Hinnates Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 võimalikku rikkumist seoses kahtlustatavate või süüdistatavatega, keda võib pidada haavatavaks, on Euroopa Inimõiguste Kohus juhitud, et keskenduda tuleks sellele, kas isik oli või ei olnud võimeline kohtulikult arutelul „tõhusalt osalema”.

12. Komisjon koostas selle ettepaneku kohta mõjuhinnangu. Mõjuhinnangut käsitlev aruanne on kättesaadav aadressil <http://ec.europa.eu/governance>.

3. ETTEPANEKU ÕIGUSLIK KÜLG

Artikkel 1 – Reguleerimisese

13. Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumeeskirjad kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlusega hõlmatud laste õiguste kohta.

Artikkel 2 – Reguleerimisala

14. Direktiivi kohaldatakse laste ehk isikute suhtes, kes on alla 18 aasta vanused ajal, mil neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni.
15. Käesolev direktiiv ei mõjuta liikmesriikide norme, mis käsitlevad kriminaalvastutusele võtmise iga. See on vanus, millest alates võib võtta laste tema tegude eest kriminaalvastutusele.
16. Teatavates liikmesriikides ei kohaldata laste suhtes, kes on toime pannud rikkumiseks liigituva teo, liikmesriigi õiguse kohaselt kriminaalmenetlust, vaid muid menetlusi, mis võivad kaasa tuua teatavate piiravate meetmete (nt kaitsemeetmete, kasvatustilike meetmete) rakendamise. Sellised menetlused ei kuulu käesoleva direktiivi reguleerimisalasse.

Artikkel 3 – Mõisted

17. Vastavalt rahvusvahelistele instrumentidele⁷ loetakse lapseks iga alla 18aastast isikut.

Artikkel 4 – Laste õigus teabele

18. Last tuleks teavitada viivitamata käesoleva direktiivi kohastest õigustest, mis täiendavad direktiivi 2012/13/EL artiklites 3–7 ette nähtud õigusi, välja arvatud pisirikumiste korral, nagu sätestatud direktiivi 2012/13/EL artikli 2 lõikes 2.
19. Kui lapselt võetakse vabadus, peab lapsele antav direktiivi 2012/13/EL artikli 6 kohane õiguste deklaratsioon sisaldama ka viidet käesolevas direktiivis sätestatud õigustele.
20. Käesoleva direktiivi rakendamisel tuleks järgida nõudeid, mis on sätestatud direktiivis 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses.

Artikkel 5 – Vanemliku vastutuse kandja õigus teabele

21. Käesoleva direktiiviga nähakse ette täiendavad kaitsemeetmed seoses vanemliku vastutuse kandja või asjakohase täiskasvanu teavitamisega, et võtta arvesse laste erivajadusi, tingimusel et see ei kahjusta asjaomase isiku suhtes algatatud kriminaalmenetluse ja mis tahes muu kriminaalmenetluse nõuetekohast kulgu.
22. Nagu on määratletud nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruses (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, tähendab mõiste

⁷ ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikkel 1.

„vanemliku vastutuse kandja” igat isikut või institutsiooni, kellel on lapse suhtes vanemlik vastutus.

23. Vanemliku vastutuse kandja roll on oluline selleks, et tagada lapsele moraalne ja psühholoogiline tugi ning piisav juhendamine. Vanemliku vastutuse kandjal on head võimalused edendada kahtlustatava lapse kaitseõiguse kaitsmist (nt määrata kaitsja või otsustada kohtuotsus edasi kaevata). Peale selle kannavad lapsevanemad lapse käitumise eest juriidilist vastutust ja neid võib võtta vastutusele tsiviilkorras.
24. See säte kajastab rahvusvahelisi eeskirju, näiteks Euroopa Nõukogu ministrite komitee suuniseid lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta, Pekingi eeskirju ja ÜRO 2007. aasta lapse õiguste konventsiooni üldist märkust nr 10 laste õiguste kohta alaealistega seotud õigusemõistmise puhul.
25. Kui vanemliku vastutuse kandjale teabe andmine oleks vastuolus lapse parimate huvidega, ei tuleks seda õigust kasutada. See võib olla nii näiteks juhul, kui vanemliku vastutuse kandja on kaasatud samasse rikkumisse kui laps ja esineb huvide konflikt. Sel juhul teavitatakse mõnda teist asjakohast täiskasvanut ja palutakse temal kohal viibida. Mõistega „mõni muu asjakohane täiskasvanu” viidatakse sugulasele või isikule (kes ei ole vanemliku vastutuse kandja), kellel on lapsega sotsiaalne side ning kes on tõenäoliselt valmis suhtlema ametiasutustega ja võimaldama lapsel rakendada oma menetlusõigusi.

Artikkel 6 – Õigus kaitsjale

26. Selle artikliga tagatakse, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate isikute puhul on kaitsja osavõtt kohustuslik.
27. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktiga c ning ELi põhiõiguste harta artiklitega 47 ja 48 on tagatud isiku õigus kaitsjale. Direktiivis 2013/48/EL sätestatakse sellist õigust käsitlevad üldised eeskirjad kõikide kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate jaoks. See lubab siiski kahtlustatavatel või süüdistatavatel oma õigusest kaitsja abile loobuda. Käesolevas direktiivis nähakse täiendava kaitsemeetmena ette, et lapsed ei saa sellest õigusest loobuda.
28. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt toonitanud, kui oluline on kaitsja abi lapsele alates menetluse algusest ja politseiküsitlemise ajal, leides, et õigusest loobumine võib tuua lastele kaasa märkimisväärseid riske. Kaitsja kasutamise võimaluse tähtsust tunnistatakse laste puhul ka kõikides asjakohastes rahvusvahelistes eeskirjades, näiteks Euroopa Nõukogu ministrite komitee suunistes lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta,⁸ Pekingi eeskirjades⁹ ja ÜRO 2007. aasta lapse õiguste konventsiooni üldises märkuses nr 10 laste õiguste kohta alaealistega seotud õigusemõistmise puhul¹⁰.
29. Teatavate pisirikkumiste korral oleks kaitsja kohustuslik osavõtt siiski ebaproportsionaalne. Seda eelkõige seoses liikluseeskirjade, kohalike omavalitsusüksuste üldeeskirjade ning avaliku korra pisirikkumistega, mida mõnes liikmesriigis käsitatakse kuriteona. Selliste rikkumisjuhtude puhul ei pea muud pädevad asutused kui riigiprokuratuur või kriminaalasjades pädev kohus tagama käesoleva direktiivi alusel antavat õigust kohustuslikule kaitsjale.

⁸ Punkt(id) 37 (kuni 43).

⁹ Punkt 15.1.

¹⁰ Punkt 49.

Artikkel 7 – Õigus individuaalsele hindamisele

30. Selle artikliga tagatakse, et lapsel on õigus individuaalsele hindamisele. Selline individuaalne hindamine on vajalik selleks, et teha kindlaks lapse erivajadused seoses kaitse, hariduse, koolituse ning taastõimumisega ühiskonda ning määrata kindlaks, kas ja kui suures ulatuses vajaks laps kriminaalmenetluse käigus erimeetmeid. Lapse isikuomadused, küpsusaste ning majanduslik ja sotsiaalne taust võivad olla väga erinevad.
31. Individuaalne hindamine tuleks teha menetluse sobivas etapis ja hiljemalt enne süüdistuse esitamist. See tuleb dokumenteerida vastavalt liikmesriigi õigusele.
32. Ilma et see piiraks direktiivi 2011/36/EL artikli 8 kohaldamist, tuleks individuaalse hindamise käigus erilist tähelepanu pöörata lastele, kes on osalised kuritegudes, mida nad olid sunnitud toime panema inimkaubanduse ohvritena.
33. Sellise hindamise ulatust ja üksikasju võib kohandada vastavalt rikkumise raskusastmele ja karistusele, mis lapse väidetavas rikkumises süüdi mõistmise korral määratakse. Näiteks on kavandatud, et raskete rikkumiste nagu rööv või mõrv puhul võib olla õigustatud põhjalikum hindamine.
34. Individuaalset hinnangut tuleks kriminaalmenetluse käigus ajakohastada. Kasutada võib lapse kohta varem koostatud individuaalseid hinnanguid, kui need ajakohastatakse.
35. Liikmesriigid võivad teha sellest kohustusest erandi, kui individuaalse hindamise teostamine ei ole proportsionaalne, arvestades juhtumi asjaolusid ja seda, kas lapsel on või ei ole varem olnud tegemist liikmesriigi ametivõimudega kriminaalmenetluse raames. Sellistel juhtudel tuleks laste kaitse või heaolu eest seisvale ametiisikule teatada, et individuaalset hindamist ei tehta.

Artikkel 8 – Õigus arstlikule kontrollile

36. Juurdepääsu arstlikule kontrollile ja piisavale arstiabile kogu selle aja vältel, mil last kinni peetakse, soovitatakse rahvusvahelistes instrumentides, näiteks ÜRO 2007. aasta lapse õiguste konventsiooni üldises märkuses nr 10 laste õiguste kohta alaealistega seotud õigusemõistmise puhul. Lapsed on oma nooruse ning füüsilise ja vaimse ebaküpsuse tõttu väärkohtlemise ja terviseprobleemide suhtes tundlikumad kui teised kahtlustatavad või süüdistatavad. Sageli ei pruugi nad isegi olla võimelised oma terviseprobleeme korralikult väljendama. Erilist hoolt on vaja selleks, et tagada nende puutumatus, eriti kinnipidamise ajal.
37. Kui lapselt võetakse vabadus, peaks tal olema vanemliku vastutuse kandja, asjakohase täiskasvanu või oma kaitsja taotlusel õigus arstlikule kontrollile. Sellise arstliku kontrolli peaks tegema meditsiinitöötaja.
38. Kinnipidamise pikendamise või lapse suhtes võetud meetmete laiendamise korral võib arstlikku kontrolli ka korrata.
39. Kui lapse arstliku kontrolli käigus jõutakse järeldusele, et meetmed, mida kavatakse kriminaalmenetluse raames lapse suhtes võtta (nt lapse küsitlemine, kinnipidamine), ei sobi lapse üldise vaimse ja füüsilise seisundiga, peaksid pädevad asutused võtma vastavalt liikmesriigi õigusele asjakohased meetmed (nt küsitlemise edasi lükkama, last ravima). Nõuetekohaselt tuleks arvesse võtta ka lapse parimaid huve.

Artikkel 9 – Laste küsitlemine

40. Laste küsitlemisel võib tekkida riskantne olukord, kui võrd laste menetlusõigusi ja väärikust ei pruugita alati austada ning nende haavatavust ei pruugita alati asjakohaselt arvesse võtta.
41. Selleks et tagada piisav kaitse lastele, kes ei ole alati võimelised mõistma neile esitatavate küsimuste sisu, sealhulgas politseiküsitlemisel, tuleks küsitlemised audiovisuaalselt salvestada. Ei oleks siiski proportsionaalne nõuda, et pädevad asutused tagaksid audiovisuaalse salvestamise kõikide juhtumite puhul. Asjakohaselt tuleks arvesse võtta juhtumi keerukust, väidetava rikkumise raskusastet ja võimalikku määratavat karistust. Kui lapselt võetakse vabadus, tuleks küsitlemine siiski alati salvestada.
42. Sellised salvestised peavad olema kättesaadavad vaid õigusasutustele ja menetlusosalistele, et kaitsta nende sisu ja konteksti. Salvestiste avalikku levitamist tuleks takistada. Peale selle peaks küsitlemise pikkus, laad ja tempo olema kohandatud vastavalt küsitletava lapse vanusele ja küpsusele.

Artikkel 10 – Õigus vabadusele

43. Õigus isikuvabadusele ja turvalisusele on sõnastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 5 lõikes 1 ning ELi põhiõiguste harta artiklis 6.
44. Vastavalt rahvusvahelistele eeskirjadele – näiteks ÜRO 2007. aasta lapse õiguste konventsiooni artiklile 37 ja selle konventsiooni üldise märkuse nr 10 (laste õiguste kohta alaealistega seotud õigusemõistmise puhul) punktile 79 ning Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitusel¹¹ – tuleks lastelt mis tahes vormis vabaduse võtmist rakendada viimase abinõuna ja võimalikult lühiajaliselt¹².
45. Võttes arvesse neid rahvusvahelisi standardeid, sätestatakse käesolevas direktiivis kinnipidamise miinimumeeskirjad. Liikmesriigid peavad sellest olenemata järgima kõnealuseid kinnipidamist käsitlevaid rahvusvahelisi nõudeid, eriti seoses laste eraldamisega täiskasvanutest ja juurdepääsuga haridusmeetmetele pärast süüdimõistmist.

Artikkel 11 – Alternatiivsed meetmed

46. Selleks et vältida lastelt vabaduse võtmist, peaksid pädevad asutused rakendama alati, kui see on lapse parimates huvides, kõiki vabaduse võtmisele alternatiivseid meetmeid. Sellised meetmed peaksid hõlmama näiteks kohustust teavitada pädevaid asutusi, piiranguid suhtlemisel teatavate isikutega või osalemist ravis või kasvatuslikes meetmetes¹³.

Artikkel 12 – Õigus erikohtlemisele vabaduse võtmise korral

47. Teatavatel juhtudel võib vabaduse võtmine olla vajalik, näiteks kui valitseb oht tõendusmaterjalide võltsimiseks, tunnistajate mõjutamiseks, kokkumänguks või

¹¹ Ministrite komitee soovitus (2008)11 alaealisi õigusrikkujaid käsitlevate Euroopa eeskirjade kohta, punkt 59.1; Euroopa Nõukogu ministrite komitee suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta, punkt 19.

¹² Vt roheline raamat „Vastastikuse usalduse tugevdamine Euroopa õigusruumi vastu”, 5. peatükk laste kohta, KOM(2011) 327 lõplik, 14.6.2011.

¹³ Vt nõukogu 23. oktoobri 2009. aasta raamotsuse 2009/829/JSK (Euroopa Liidu liikmesriikide vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmete rakendamise otsuste kui kohtueelse kinnipidamisega seotud alternatiivse võimaluse suhtes) artikkel 8 (ELT L 294, 11.11.2009, lk 20).

põgenemiseks. Sellistel juhtudel tuleks erilist tähelepanu pöörata kinnipeetavate laste kohtlemisele.

48. Võttes arvesse vabaduse kaotanud laste haavatavust ning seda, kui tähtsad on peresidemed ja kui oluline on edendada taasloomumist ühiskonda, peaksid pädevad asutused austama ja aktiivselt toetama rahvusvahelistes instrumentides ja Euroopa õigusaktides sätestatud lapse õiguste teostamist. Lisaks muudele õigustele peaks lastel olema eelkõige õigus:
- (a) säilitada regulaarne ja sisukas kontakt oma vanemate, pereliikmete ja sõpradega. Selle õiguse piiramist ei tohiks kunagi kasutada karistusena;
 - (b) saada korralikku haridust, nõustamist ja koolitust;
 - (c) saada arstiabi.
49. Vastavalt rahvusvahelistele standarditele¹⁴ tuleks lapsi hoida täiskasvanutest lahus, et võtta arvesse nende vajadusi ja haavatavust. Kui kinnipeetav laps saab 18 aasta vanuseks, peaks tal olema võimalus jääda täiskasvanutest eraldatuks. Sel otstarbel tuleb arvesse võtta juhtumi konkreetseid asjaolusid. Käesolevas direktiivis sätestatud meetmed ei eelda siiski laste jaoks eraldi kinnipidamisasutuste või vanglate rajamist.

Artikkel 13 – Juhtumite kiire ja hoolikas menetlemine

50. Lastega seotud menetluste puhul tuleks kohaldada kiireloomulisuse põhimõtet, et leida kiire lahendus ja kaitsta lapse parimaid huve. Kohtud peaksid olema eriti hoolikad, et vältida mis tahes riski kahjustada lapse peresuhteid või sotsiaalseid sidemeid.

Artikkel 14 – Õiguse eraelu puutumatus kaitsmisele

51. Nõue kaitsta kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste eraelu puutumatus tuleneb rahvusvahelistest standarditest¹⁵. Osalemine kriminaalmenetluses häbimärgistab asjaomased isikud ning võib eeskätt laste puhul mõjutada negatiivselt nende väljavaateid lõimuda taas ühiskonda, karjäärivõimalusi ja ühiskondlikku elu. Kriminaalmenetlusse kaasatud laste eraelu puutumatus kaitsmine on ülioluline osa noorte rehabiliteerimisest.
52. Laste üle tuleks kohut mõista kinnisel kohtuistungil. Erandjuhtudel võib kohus teha pärast lapse parimate huvide nõuetekohast arvessevõtmist otsuse pidada istung avalikult.
53. Peale selle peaksid ametivõimud hoidma lapse ja tema perekonna parimaid huve silmas pidades ära sellise teabe (nt lapse ja pereliikmete nimede, piltide) avaliku levitamise, mis võiks viia nende isikute tuvastamiseni.

Artikkel 15 – Vanemliku vastutuse kandja õigus pääseda kohtuistungitele

54. Selleks et tagada lapsele kohtuistungitel nõuetekohane abi ja tugi, peaks artiklis 5 nimetatud vanemliku vastutuse kandja või mõni muu asjakohane täiskasvanu olema seal kohal.

Artikkel 16 – Laste õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule, kus otsustatakse nende süü üle

¹⁴ ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikkel 37, Pekingi eeskirjade artikkel 13.4, Euroopa Nõukogu ministrite komitee suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta, punkt IV.A.6.20.

¹⁵ Euroopa Nõukogu ministrite komitee suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta, punkt IV.A.2.6.

55. Kui lapsed ei viibi isiklikult kohtulikult arutelul, on kaalul nende kaitseõigus. Sellisel juhul ei saa süüdistatavad pakkuda asjaoludest kohtule oma versiooni ega esitada tõendeid. Seepärast võidakse nad süüdi mõista, ilma et neil oleks olnud võimalust sellise süüdimõistmise aluseid ümber lükata.
56. Õigus viibida isiklikult kohtulikult arutelul või võimalus sellest loobuda pärast sellest õigusest teavitamist on kaitseõiguse kasutamiseks vältimatu.
57. Artikliga 16 nähakse ette liikmesriikide kohus tagada, et õigust kohal olla kohaldatakse kõikide kohtulike arutelude puhul, mille eesmärk on hinnata kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga süüdistatava süüd (nii süüdimõistvate kui ka õigeksmõistvate otsuste tegemise korral). Lapse kohalolek on sellel kriminaalmenetluse hetkel eriti oluline, võttes arvesse tagajärgi, mis sellel võivad olla.

Artikkel 17 – Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlus

58. Käesolevat direktiivi kohaldatakse laste suhtes, kelle puhul rakendatakse raamotsuse 2002/584/JSK kohast menetlust, alates hetkest, mil nad võetakse vahistamismäärust täitvas riigis vahi alla. Euroopa vahistamismääruse süsteemi täiustamine on Euroopa vahistamismääruse kohta välja antud nõukogu raamotsuse rakendamist käsitleva komisjoni kolmanda aruande¹⁶ keskne põhimõte.
59. Vahistamismäärust täitvate liikmesriikide pädevad asutused peavad kohaldama õigusi nii, nagu see on ette nähtud käesolevas direktiivis. Sellega edendatakse vastastikust usaldust ja vastastikust tunnustamist, tagades vahistamismäärust täitvas liikmesriigis lastele minimaalse kaitse, mis on olemas ka vahistamismääruse teinud liikmesriigis.
60. Euroopa vahistamismääruse täitmismenetlused edasi ei lükku, kuivõrd käesolev artikkel ei piira raamotsuses sätestatud tähtaegade kohaldamist.
61. Võttes arvesse lapse parimaid huve ning vastavalt rahvusvahelistele eeskirjadele, mille kohaselt tuleks lastelt mis tahes vormis vabaduse võtmist rakendada viimase abinõuna ja võimalikult lühiajaliselt (*vt artikkel 10*), võtavad pädevad asutused kõik meetmed, et piirata Euroopa vahistamismäärusega hõlmatud laste vabadusekaotuse kestust.

Artikkel 18 – Õigus tasuta õigusabile

62. Ehkki käesoleva direktiiviga ei püüta reguleerida tasuta õigusabi küsimust, nõutakse selles, et liikmesriigid tagaksid, et nende riigis tasuta õigusabi andmise korda reguleeriv õigus võimaldaks õigust kaitsjale realselt kasutada.
63. Kahtlustatavate või süüdistatavate laste õigust saada vabaduse võtmise korral või kaasamisel Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluse esialgset tasuta õigusabi reguleeritakse direktiivis [direktiivi ettepanekus], milles käsitletakse tasuta õigusabi kriminaalmenetluse raames kahtlustatavatele või süüdistatavatele, kellelt on võetud vabadus, ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluse raames tagaotsitavatele, ning komisjoni soovitusel [soovituse ettepanekus] kahtlustatavate või süüdistatavate õiguse kohta saada kriminaalmenetluses tasuta õigusabi. Viimati

¹⁶ Komisjoni aruanne Euroopa vahistamismäärust ja liikmesriikidevahelist üleandmiskorda käsitleva nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsuse rakendamise kohta, KOM(2011) 175, 11.4.2011.

nimetatud dokumendis pööratakse eraldi tähelepanu laste olukorrale seoses vahendite ja põhjendatuse kontrolliga¹⁷.

Artikkel 19 – Koolitus

64. Õigus- ja õiguskaitseasutuste ning vanglate töötajad, kes tegelevad lastega seotud juhtumitega, peaksid olema teadlikud eri vanuserühmadesse kuuluvate laste konkreetsetest vajadustest ning peaksid kandma hoolt selle eest, et menetlust kohandatakse vastavalt nendele vajadustele. Selleks vajavad nad asjakohast koolitust, mille raames käsitletakse laste seadusest tulenevaid õigusi ja eri vanuserühmade vajadusi, lapse arengut ja psühholoogiat, pedagoogilisi oskusi, suhtlemist igas vanuses ja igas arenguetapis lastega ning eriti haavatavates olukordades lapsi¹⁸. Sellise koolituse peaksid saama ka kaitseadvokaadid, kes on spetsialiseerunud lastega seotud kohtuasjadele.
65. Asjakohasele tasemele tuleks koolitada ka need isikud, kes pakuvad lastele tugiteenuseid või lepitava õigusemõistmise teenuseid, et tagada laste lugupidav, erapooletu ja professionaalne kohtlemine.

Artikkel 20 – Andmete kogumine

66. Selleks et jälgida ja hinnata käesoleva direktiivi tõhusust ja tulemuslikkust, peavad liikmesriigid koguma käesolevas direktiivis sätestatud õiguste kasutamise kohta andmeid. Asjakohased andmed hõlmavad õigus- ja õiguskaitseasutuste registreeritud andmeid ning vastavalt võimalusele tervishoiu- ja sotsiaalteenistuste kogutud haldusandmeid.

Artikkel 21 – Kulud

67. Liikmesriigid kannavad kulud, mis tekivad käesoleva direktiivi kohaldamisel seoses lapse hindamisega, lapse arstliku kontrolliga ja küsitlemise audiovisuaalse salvestamisega ning seda isegi siis, kui kahtlustatav või süüdistatav laps mõistetakse süüdi.

Artikkel 22 – Kaitse taseme säilitamine

68. Selle artikliga tagatakse, et käesoleva direktiivi kohaste ühiste miinimumnõuete kehtestamisega ei leevendata teatavates liikmesriikides kehtivaid nõudeid ning et järgitakse ELi põhiõiguste hartas ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud nõudeid. Kuna direktiiviga nähakse ette miinimumeeskirjad, on liikmesriikidel võimalus kehtestada käesolevas direktiivis kokku lepitud nõuetest rangemaid nõudeid.

Artikkel 23 – Ülevõtmine

69. Liikmesriigid peavad rakendama direktiivi [24 kuud pärast selle avaldamist] ja edastama samaks kuupäevaks komisjonile nende sätete teksti, millega võetakse direktiiv üle liikmesriigi õigusesse.
70. Liikmesriigid peavad esitama oma ülevõtmismeetmetest teatamiseks ühe või mitu dokumenti, milles selgitatakse seost direktiivi osade ja liikmesriigi ülevõtvate õigusaktide vastavate osade vahel.

Artikkel 24 – Jõustumine

¹⁷ Vt punktid 6 ja 12.

¹⁸ See tuleneb ka rahvusvahelistest nõuetest, näiteks ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 40 lõigetest 1 ja 3 ning Euroopa Nõukogu ministrite komitee lapsesõbralikku õigusemõistmist käsitlevate suuniste punktist 63.

71. Selle artikliga nähakse ette, et direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist Euroopa *Liidu Teatajas*.

4. SUBSIDIAARSUSE PÕHIMÕTE

72. Liikmesriigid üksi ei suuda ettepaneku eesmärki piisavas ulatuses saavutada, kuivõrd ettepaneku eesmärk on suurendada liikmesriikide vastastikust usaldust. Seepärast on oluline leppida kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatise käsitlevates ühistes miinimumnõuetes kokku kogu Euroopa Liidus. Vajadust ELi tasandi meetme järele ja selgitusi selle kohta, miks ELil on parem ellu viia kriminaalmenetlusse sattunud lastele antavaid eritagatise käsitlevat meetet, on üksikasjalikumalt selgitatud direktiiviettepanekule lisatud mõjuhinnangus.

5. PROPORTSIONAALSUSE PÕHIMÕTE

73. Ettepanek on kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega, kuna see ei lähe nimetatud eesmärgi saavutamiseks ELi tasandil vajalikust kaugemale. Välja on jäetud standardite suuremale ühtlustamisele suunatud meetmed, näiteks kriminaalvastutusele võtmise iga, noorte kohtute loomine, eeskirjad asjade suunamiseks lahendamiseks kohtusüsteemi väliselt. See oleks toonud kaasa olulisi muutusi liikmesriikide kriminaalõiguses. ELi meetme proportsionaalsuse kaalutlusel ei tehta direktiivis ettepanekut kõikehõlmavateks eeskirjadeks laste kohtlemise kohta kriminaalmenetluses. Selles sätestatakse üksnes miinimumstandardid, mida peetakse hädavajalikuks, et saavutada eesmärgiks seatud tõhus lastekaitse tase, parandada vastastikust usaldust ja õiguslast koostööd.

6. MÕJU EELARVELE

74. Käesolev ettepanek ei mõjuta mingil moel ELi eelarvet.

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV

kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslike tagatiste kohta

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 82 lõike 2 punkti b,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust¹⁹,

võttes arvesse Regioonide Komitee arvamust²⁰,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt

ning arvestades järgmist:

- (1) Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada menetluslikud tagatised selleks, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatavad või süüdistatavad lapsed oleksid võimelised neid menetlusi jälgima ja neist aru saama, et sellised lapsed saaksid kasutada oma õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ning et ära hoida nende poolt uute rikkumiste toimepanek ja edendada nende sotsiaalset lõimumist.
- (2) Kehtestades miinimumeeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate menetlusõiguste kaitset, peaks käesolev direktiiv suurendama liikmesriikide usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega parandada kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikust tunnustamist. Sellised ühised miinimumeeskirjad peaksid kõrvaldama ka takistused kodanike vabalt liikumiselt liikmesriikide territooriumil.
- (3) Kuigi liikmesriigid on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni, kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni osalised, näitavad kogemused, et see ei tekita iseenesest piisavat usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõiguse süsteemide vastu.
- (4) Stockholmi programmis²¹ on pööratud suurt tähelepanu isikute õiguste tugevdamisele kriminaalmenetluses. Programmi punktis 2.4 kutsub Euroopa Ülemkogu komisjoni üles esitama ettepanekuid, et luua järkjärguline lähenemisviis,²² tugevdamaks kahtlustatavate või süüdistatavate õigusi.

¹⁹ ELT C , , lk .

²⁰ ELT C , , lk .

²¹ ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

²² ELT C 295, 4.12.2009, lk 1.

- (5) Kolm õigusakti on tänaseks juba vastu võetud: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/64/EL,²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/13/EL²⁴ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/48/EL²⁵.
- (6) Käesoleva direktiiviga edendatakse lapse õigusi, võttes arvesse Euroopa Nõukogu suuniseid lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta.
- (7) Kriminaalajades kahtlustatavatele või süüdistatavatele lastele tuleks pöörata erilist tähelepanu, et säilitada maksimaalselt lapse arengupotentsiaal ja väljavaated taasintegreerumiseks ühiskonda.
- (8) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada laste ehk isikute suhtes, kes on alla 18aastased ajal, mil neid kahtlustatakse või süüdistatakse rikkumise toimepanekus, olenemata nende vanusest kriminaalmenetluse käigus kuni lõppotsuse tegemiseni.
- (9) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada rikkumiste suhtes, mille sama kahtlustatav või süüdistatav on toime pannud pärast 18aastaseks saamist, kui need on lahutamatu seotud rikkumistega, mille kohta algatati kriminaalmenetlus asjaomase isiku suhtes enne tema 18aastaseks saamist, ning mida uuritakse ja menetletakse koos.
- (10) Kui isik on ajal, mil temast saab kriminaalmenetluse raames kahtlustatav või süüdistatav, vanem kui 18aastane, julgustatakse liikmesriike kohaldama käesoleva direktiiviga ette nähtud menetluslikke tagatisi, kuni kõnealune isik saab 21 aasta vanuseks.
- (11) Liikmesriigid peaksid võtma laste vanuse kindlakstegemisel aluseks laste endi väited, kontrollima nende tsiviilõiguslikku seisundit, uurima dokumente ja muid tõendeid ning kui sellised tõendid puuduvad või ei ole veenvad, tuginema arstlikule kontrollile.
- (12) Käesoleva direktiivi rakendamisel tuleks arvesse võtta direktiivi 2012/13/EL ja direktiivi 2013/48/EL. Teavet pisirikumiste kohta tuleks anda samadel tingimustel kui need, mis on sätestatud direktiivis 2012/13/EL artikli 2 lõikes 2. Käesolevas direktiivis sätestatakse siiski ka täiendavad tagatised seoses vanemliku vastutuse kandjale esitatava teabega ja kaitsja kohustusliku osavõtuga, et võtta arvesse laste erivajadusi.
- (13) Kui lapselt võetakse vabadus, peaks lapsele vastavalt direktiivi 2012/13/EL artiklile 4 antav õiguste deklaratsioon sisaldama selget teavet lapse käesoleva direktiivi kohaste õiguste kohta.
- (14) Mõiste „vanemliku vastutuse kandja” tähendab iga isikut, kellel on lapse suhtes vanemlik vastutus, nagu on määratud kindlaks nõukogu määruses (EÜ) nr 2201/2003²⁶. Vanemlik vastutus tähendab kõiki lapse isiku või varaga seotud õigusi ja kohustusi, mis antakse füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsuse,

²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/64/EL, 20. oktoober 2010, õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1).

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/13/EL, 22. mai 2012, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT L 142, 1.6.2012, lk 1).

²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/48/EL, 22. oktoober 2013, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT L 294, 6.11.2013, lk 1).

²⁶ Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega (ELT L 338, 23.12.2003, lk 1.)

seaduse või juriidilist jõudu omava kokkuleppega, sealhulgas isikuhooldusõigus ja suhtlemisõigus.

- (15) Lastel peaks olema õigus lasta vanemliku vastutuse kandjat teavitada kohaldatavatest menetlusõigustest kas suuliselt või kirjalikult. See teave tuleks esitada viivitamata ja nii üksikasjalikult kui on vajalik selleks, et tagada õiglane menetlus ja lapse kaitseõiguse tõhus rakendamine. Kui vanemliku vastutuse kandja teavitamine oleks vastuolus lapse parimate huvidega, tuleks teavitada mõnda muud asjakohast täiskasvanut.
- (16) Lastel ei tohiks olla võimalik oma kaitsja kasutamise õigusest loobuda, sest nad ei ole võimelised kriminaalmenetlusest täielikult aru saama ja seda jälgima. Seepärast peaks kaitsja kohalolek või abi olema laste puhul kohustuslik.
- (17) Mõnes liikmesriigis on suhteliselt väikeste rikkumiste korral muu kui vabaduskaotusliku karistuse määramise pädevus muul asutusel kui riigiprokuratuuril või kriminaalasjades pädeval kohtul. See võib olla nii näiteks liikluseeskirjade ulatusliku rikkumise korral, mis võidakse avastada liikluskontrolli käigus. Sellistel juhtudel ei oleks mõistlik nõuda pädevatelt asutustelt kaitsja kohustusliku osavõtu tagamist. Kui liikmesriigi õiguses on sätestatud, et selline asutus määrab pisirikkumise korral karistusi ning otsus on võimalik edasi kaevata kriminaalasjades pädevasse kohtusse või juhtum on võimalik muul viisil anda sellisele kohtule menetlemiseks, peaks kaitsja osavõtt olema kohustuslik üksnes kõnealuses kohtus pärast sellist edasikaebamist või kohtusse pöördumist toimetatavate menetluste suhtes. Mõnes liikmesriigis võib lastega seotud menetlusi toimetada riigiprokuratuur, kes võib määrata karistusi. Sellistes menetlustes peaks laste puhul olema kaitsja osavõtt kohustuslik.
- (18) Mõnes liikmeriigis loetakse kuriteoks teatavad pisirikkumised, eeskätt liikluseeskirjade, kohalike omavalitsusüksuste üldeeskirjade ning avaliku korra pisirikkumised. Oleks ebalproportsionaalne nõuda pädevatelt asutustelt selliste pisirikkumiste korral kaitsja kohustusliku osavõtu tagamist. Kui liikmesriigi õiguses on sätestatud, et pisirikkumiste puhul ei saa määrata vabaduskaotuslikku karistust, tuleks kohustuslikku kaitsja osavõttu kohaldada üksnes kriminaalasjades pädeva kohtu menetluste puhul.
- (19) Kriminaalmenetluse raames kahtlustatavatel või süüdistatavatel lastel peaks olema õigus individuaalsele hindamisele, et tuvastada nende erivajadused seoses kaitse, hariduse, koolituse ja sotsiaalse lõimumisega, et teha kindlaks, kas ja kui suures ulatuses nad vajaksid kriminaalmenetluse käigus erimeetmeid, ning et määrata kindlaks nende kriminaalvastutuse ulatus ja nende suhtes kohaldatava karistuse või kasvatusliku meetme piisavus.
- (20) Selleks et tagada vahi alla võetud või kinni peetud lapse isikupuutumatus, peaks lapsel olema juurdepääs arstlikule kontrollile. Arstliku kontrolli peaks tegema arst.
- (21) Selleks et tagada piisav kaitse lastele, kes ei ole alati võimelised mõistma neile esitatavate küsimuste sisu, ning et vältida küsitlemise sisu vaidlustamist ja sellega küsitlemise tarbetut kordamist, tuleks laste küsitlemine audiovisuaalselt salvestada. See ei hõlma küsitlemist, mis on vajalik lapse isiku kindlakstegemiseks.
- (22) Oleks siiski ebalproportsionaalne nõuda, et pädevad asutused tagaksid audiovisuaalse salvestamise kõikidel juhtudel. Asjakohaselt tuleks arvesse võtta juhtumi keerukust, väidetava rikkumise raskusastet ja võimalikku määratavat karistust. Kui lapselt

- võetakse vabadus enne süüdimõistmist, tuleks lapse mis tahes küsitlemine salvestada audiovisuaalselt.
- (23) Sellised audiovisuaalse salvestised peaksid olema kättesaadavad vaid õigusasutustele ja menetlusosalistele. Peale selle tuleks laste küsitlemisel arvesse võtta nende vanust ja küpsust.
 - (24) Otsustades tasuta õigusabi andmise küsimust, peaksid liikmesriigid püüdma sätestada eeskirjad, mis tagavad, et lastel oleks võimalik õigust kaitsjale reaalselt kasutada.
 - (25) Lapsed on kinnipidamise suhtes iseäranis haavatavad. Eriti tuleks pingutada selle nimel, et vältida lastelt vabaduse võtmist, võttes arvesse kaasnevaid riske nende füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele arengule. Pädevad asutused peaksid kaaluma alternatiivseid meetmeid ja rakendama selliseid meetmeid alati, kui see on lapse parimates huvides. Nende meetmete hulka võivad kuuluda kohustus teavitada pädevaid asutusi, piirang suhtlemisel teatavate isikutega, nõue läbida teraapia või sõltuvusravi või osalemine kasvatuslikes meetmetes.
 - (26) Lastelt vabaduse võtmise korral tuleks neile tagada spetsiaalseid kaitsemeetmed. Eelkõige tuleks neid hoida täiskasvanutest lahus, välja arvatud juhul, kui vastavalt ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 37 punktile c leitakse, et lapse eraldamata jätmine on tema parimates huvides. Kui kinnipeetav laps saab 18 aasta vanuseks, peaks tal olema võimalus jääda täiskasvanutest eraldatuks, kui see on juhtumi konkreetseid asjaolusid arvesse võttes õigustatud. Erilist tähelepanu tuleks pöörata kinnipeetavate laste kohtlemisele, arvestades nende loomumast haavatavust. Lastel peaks olema juurdepääs enda vajadustele vastavatele haridusasutustele.
 - (27) Ametiisikud, kes puutuvad lastega vahetult kokku, peaksid arvesse võtma eri vanuserühmadesse kuuluvate laste konkreetseid vajadusi ja kandma hoolt selle eest, et menetlust kohandatakse vastavalt nende vajadustele. Seepärast peaksid nad saama lastega töötamiseks eriväljaõppe.
 - (28) Laste üle tuleks kohut mõista kinnisel istungil, et kaitsta nende eraelu puutumatus ja hõlbustada nende taastõimimist ühiskonda. Erandjuhtudel võib kohus teha pärast lapse parimate huvide nõuetekohast arvessevõtmist otsuse, et istung tuleks pidada avalikult.
 - (29) Selleks et tagada laste asjakohane abistamine ja toetamine, peaks vanemliku vastutuse kandjal või mõnel muul asjakohasel täiskasvanul olema juurdepääs kahtlustatava või süüdistatava lapsega seotud kohtuistungitele.
 - (30) Süüdistatava õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 sätestatud õigusel õiglasele kohtulikule arutamisele, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus.
 - (31) Käesolevas direktiivis sätestatud õigusi tuleks kohaldada Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlusega hõlmatud laste suhtes alates hetkest, mil nad võetakse vahistamismäärust täitvas liikmesriigis vahi alla.
 - (32) Mis tahes käesoleva direktiiviga ette nähtud individuaalne hindamine, arstlik kontroll ja audiovisuaalne salvestamine peaks olema lapse jaoks tasuta.
 - (33) Selleks et jälgida ja hinnata käesoleva direktiivi tõhusust, peavad liikmesriigid koguma direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta andmeid. Asjakohased andmed hõlmavad õigus- ja õiguskaitseasutuste registreeritud andmeid ning vastavalt võimalusele tervishoiu- ja sotsiaalteenistuste kogutud haldusandmeid, mis puudutavad

direktiivis sätestatud õigusi, eelkõige laste arv, kellele anti võimalus kasutada kaitsja abi, teostatud individuaalsete hindamiste arv, audiovisuaalselt salvestatud laste küsitlemiste arv ning laste arv, kellelt võeti vabadus.

- (34) Käesolev direktiiv on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis tunnustatud põhiõiguste ja põhimõtetega, nagu piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu, õigus isikupuutumatusse, lapse õigused, puudega inimeste integreerimine ühiskonda, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele ning süütuse presumptsioon ja kaitseõigus. Käesolevat direktiivi tuleks rakendada vastavalt nendele õigustele ja põhimõtetele.
- (35) Käesoleva direktiiviga kehtestatakse miinimumeeskirjad. Liikmesriigid võivad käesolevas direktiivis sätestatud õigusi laiendada, et tagada kõrgem kaitse tase. Selline kaitse kõrgem tase ei tohiks olla takistuseks õigusasutuste otsuste vastastikusele tunnustamisele, mille hõlbustamiseks on kõnealused miinimumeeskirjad mõeldud. Kaitse tase ei tohiks mingil juhul langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas või Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis, nagu neid on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtupraktikas.
- (36) Arvestades et liikmesriigid ei suuda piisavalt saavutada käesoleva direktiivi eesmärki kehtestada ühised miinimumnõuded kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslike tagatiste kohta ning et meetme ulatuse tõttu on seda parem saavutada liidu tasandil, võib liit võtta meetmeid kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärgi saavutamiseks vajalikust kaugemale.
- (37) [Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 (Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suhtes) artikli 3 kohaselt on kõnealused liikmesriigid teatanud oma soovist osaleda käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ja kohaldamisel] VÕI [Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 (Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suhtes) artiklite 1 ja 2 kohaselt ning ilma, et see piiraks kõnealuse protokoll artikli 4 kohaldamist, ei osale kõnealused liikmesriigid käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole nende riikide suhtes siduv ega kohaldatav]²⁷.
- (38) Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 22 (Taani seisukoha kohta) artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole tema suhtes siduv ega kohaldatav.
- (39) Vastavalt liikmesriikide ja komisjoni 28. septembri 2011. aasta ühisele poliitilisele deklaratsioonile selgitavate dokumentide kohta²⁸ on liikmesriigid kohustunud lisama oma ülevõtmismeetmeid käsitlevatele teadetele ühe või mitu dokumenti, milles selgitatakse seost direktiivi osade ja liikmesriigi ülevõtvate õigusaktide vastavate osade vahel. Käesoleva direktiivi puhul leiab seadusandja, et selliste dokumentide edastamine on põhjendatud,

²⁷ Direktiivi selle põhjenduse lõplik sõnastus sõltub seisukohast, mille Ühendkuningriik ja Iirimaa protokoll nr 21 sätete kohaselt võtavad.

²⁸ ELT C 369, 17.12.2011, lk 14.

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

Artikkel 1

Reguleerimisese

Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumeeskirjad kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste ja nõukogu raamotsuse 2002/584/JSK²⁹ kohase menetlusega (edaspidi „Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlus”) hõlmatud laste teatavate õiguste kohta.

Artikkel 2

Reguleerimisala

1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse lastele, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus, alates hetkest, mil neid hakatakse kahtlustama või süüdistama rikkumise toimepanekus, kuni kriminaalmenetluse lõpetamiseni.
2. Käesolevat direktiivi kohaldatakse laste suhtes, kelle puhul rakendatakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlust, alates hetkest, mil nad võetakse vahistamismäärust täitvas liikmesriigis vahi alla.
3. Käesolevat direktiivi kohaldatakse lõikes 1 osutatud sellistele kahtlustatavatele või süüdistatavatele, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus, ja lõikes 2 osutatud selliste isikute suhtes, kelle puhul rakendatakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlust, kes ei ole enam lapsed menetluse vältel, kuid olid seda menetluse algatamise ajal.
4. Käesolevat direktiivi kohaldatakse ka laste suhtes, kes ei ole kahtlustatavad ega süüdistatavad, ent muutuvad selleks politsei või mõne muu õiguskaitseasutuse poolse küsitlemise käigus.
5. Käesolev direktiiv ei mõjuta liikmesriikide eeskirju, mille alusel määratakse kindlaks kriminaalvastutusele võtmise iga.

Artikkel 3

Mõisted

Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab mõiste „laps” alla 18aastast isikut.

Artikkel 4

Laste õigus teabele

1. Liikmesriigid tagavad, et lapsi teavitatakse vastavalt direktiivile 2012/13/EL viivitamata nende õigustest. Neid teavitatakse direktiiviga 2012/13/EL ette nähtud ulatuses ka järgmistest õigustest:

²⁹ Nõukogu raamotsus 2002/584/JSK, 13. juuni 2002, Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT L 190, 18.7.2002, lk 1).

- (1) õigus vanemliku vastutuse kandjate teavitamisele, nagu on sätestatud artiklis 5;
 - (2) õigus kaitsjale, nagu on sätestatud artiklis 6;
 - (3) õigus individuaalsele hindamisele, nagu on sätestatud artiklis 7;
 - (4) õigus arstlikule kontrollile, nagu on sätestatud artiklis 8;
 - (5) õigus vabadusele ja õigus erikohtlemisele kinnipidamise ajal, nagu on sätestatud artiklites 10 ja 12;
 - (6) õigus eraelu puutumatusle kaitsmisele, nagu on sätestatud artiklis 14;
 - (7) õigus sellele, et vanemliku vastutuse kandjatel on juurdepääs kohtuistungitele, nagu on sätestatud artiklis 15;
 - (8) õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule, nagu on sätestatud artiklis 16;
 - (9) õigus saada tasuta õigusabi, nagu on sätestatud artiklis 18.
2. Liikmesriigid tagavad, et kui lastelt võetakse vabadus, siis hõlmab lastele direktiivi 2012/13/EL kohaselt antav õiguste deklaratsioon käesolevas direktiivis sätestatud õigusi.

Artikkel 5

Lapse õigus vanemliku vastutuse kandja teavitamisele

Liikmesriigid tagavad, et lapse vanemliku vastutuse kandjale või – juhul kui see oleks vastuolus lapse parimate huvidega – mõnele muule asjakohasele täiskasvanule edastatakse teave, mille laps saab vastavalt artiklile 4.

Artikkel 6

Õigus kaitsja kohustuslikkusele

1. Liikmesriigid tagavad, et lapsi aitab kooskõlas direktiiviga 2013/48/EL kogu kriminaalmenetluse vältel kaitsja. Õigusest kaitsjale ei ole võimalik loobuda.
2. Õigust kaitsjale kohaldatakse ka selliste kriminaalmenetluste puhul, mis võivad viia süüdistajapoolse süüdistusest loobumiseni, kui laps on täitnud teatavad tingimused.

Artikkel 7

Õigus individuaalsele hindamisele

1. Liikmesriigid tagavad, et arvesse võetakse laste erivajadusi seoses kaitse, hariduse, koolituse ja sotsiaalse lõimumisega.
2. Selleks teostatakse laste individuaalne hindamine. Hindamise käigus võetakse eeskätt arvesse lapse isiksust ja küpsust ning tema majanduslikku ja sotsiaalset tausta.
3. Individuaalne hindamine tuleks teha menetluse sobivas etapis ja igal juhul enne süüdistuse esitamist.

4. Individuaalse hindamise ulatus ja üksikasjad võivad varieeruda sõltuvalt juhtumi asjaoludest, väidetava rikkumise raskusastmest ja karistusest, mis määratakse lapsele väidetavas rikkumises süüdi mõistmise korral, ning sellest, kas laps on või ei ole sattunud varem kriminaalmenetluse kontekstis pädevate asutuste tähelepanu alla.
5. Individuaalsesse hindamisse kaasatakse tihedalt ka laps.
6. Kui individuaalse hindamise aluseks olevad asjaolud muutuvad märkimisväärselt, tagavad liikmesriigid, et individuaalset hinnangut kriminaalmenetluse käigus ajakohastatakse.
7. Liikmesriigid võivad teha lõikes 1 osutatud kohustusest erandi, kui individuaalse hindamise teostamine ei ole proportsionaalne, arvestades juhtumi asjaolusid ja seda, kas laps on või ei ole sattunud varem mõne kriminaalmenetluse raames liikmesriigi ametivõimude tähelepanu alla.

Artikkel 8

Õigus arstlikule kontrollile

1. Lapselt vabaduse võtmise korral tagab liikmesriik lapsele võimaluse läbida arstlik kontroll, et hinnata eelkõige lapse üldist vaimset ja füüsilist seisundit eesmärgiga teha kindlaks lapse suutlikkus pidada vastu küsitlemisele või muudele uurimisega või tõendite kogumisega seotud toimingutele või ükskõik millistele meetmetele, mida lapse suhtes on võetud või kavatakse võtta.
2. Arstlikku kontrolli võivad taotleda järgmised isikud:
 - (a) laps;
 - (b) artiklis 5 osutatud vanemliku vastutuse kandja või asjakohane täiskasvanu;
 - (c) lapse kaitsja.
3. Arstliku kontrolli järeldused jäädvustatakse kirjalikult.
4. Liikmesriigid tagavad, et arstlikku kontrolli võib korrata juhul, kui asjaolud seda nõuavad.

Artikkel 9

Laste küsitlemine

1. Liikmesriigid tagavad, et kui politsei või mõni muu õiguskaitse- või õigusasutus küsitleb last enne süüdistuse esitamist, siis salvestatakse see audiovisuaalselt, välja arvatud juhul, kui see on juhtumi keerukust, väidetava rikkumise raskusastet ja võimalikku määratavat karistust arvesse võttes ebaproportsionaalne.
2. Igal juhul tuleb laste küsitlemine salvestada audiovisuaalselt siis, kui lapselt võetakse vabadus, olenemata kriminaalmenetluse etapist.
3. Lõige 1 ei piira võimalust esitada küsimusi, et tuvastada lapse isik, ilma sellist küsitlemist audiovisuaalselt salvestamata.

Artikkel 10

Õigus vabadusele

1. Liikmesriigid tagavad, et lastelt võetakse enne süüdimõistmist vabadus vaid viimase abinõuna ja võimalikult lühiajaliselt. Asjakohaselt tuleks arvesse võtta lapse vanust ja konkreetset olukorda.
2. Liikmesriigid tagavad, et kohus vaatab korrapäraselt läbi mis tahes otsuse võtta lapselt vabadus enne süüdimõistmist.

Artikkel 11

Alternatiivsed meetmed

1. Liikmesriigid tagavad, et kui tingimused vabaduse võtmiseks on täidetud, rakendavad pädevad asutused alternatiivseid meetmeid, kui vähegi võimalik.
2. Alternatiivsete meetmete hulka võivad kuuluda:
 - (a) lapse kohustus elada mingis konkreetses kohas;
 - (b) piirang suhtlemisel teatavate isikutega;
 - (c) kohustus teavitada pädevaid asutusi;
 - (d) teraapia või sõltuvusravis läbimine;
 - (e) osalemine kasvatuslikes meetmetes.

Artikkel 12

Õigus erikohtlemisele vabaduse võtmise korral

1. Liikmesriigid tagavad, et lapsi hoitakse täiskasvanutest lahus, välja arvatud juhul, kui see ei ole lapse parimates huvides. Kui kinnipeetav laps saab 18 aasta vanuseks, näevad liikmesriigid ette võimaluse jääda täiskasvanutest eraldatuks, kui see on kinnipeetava konkreetseid asjaolusid arvesse võttes õigustatud.
2. Selle perioodi vältel, mil lapselt on võetud vabadus, võtavad liikmesriigid kõik asjakohased meetmed, et:
 - (a) hoida lapse tervist ja tagada lapse füüsiline areng;
 - (b) tagada lapse õigus haridusele ja koolitusele;
 - (c) rakendada tõhusalt ja korrapäraselt õigust pereelule, sealhulgas tagada perekondlike sidemete säilimine;
 - (d) edendada lapse arengut ja tema tulevast lõimumist ühiskonda.

Artikkel 13

Juhtumi õigeaegne ja hoolikas käsitlemine

1. Liikmesriigid tagavad, et lastega seotud kriminaalmenetlustega tegeletakse kiiremas korras ja nõuetekohase hoolsusega.

2. Liikmesriigid tagavad, et lapsi koheldakse vastavalt nende vanusele, erivajadustele, küpsusele ja arusaamisvõimele ning pidades silmas kõiki suhtlemisraskusi, mis neil võivad olla.

Artikkel 14

Õigus eraelu puutumatus kaitsmisele

1. Liikmesriigid tagavad, et lastega seotud kriminaalmenetlused on kinnised, välja arvatud juhul, kui erandlikud asjaolud õigustavad pärast lapse parimate huvide asjakohast kaalumist erandi tegemist.
2. Liikmesriigid tagavad, et pädevad asutused võtavad kriminaalmenetluse raames asjakohaseid meetmeid, et kaitsta lapse ja tema pereliikmete eraelu puutumatus, sealhulgas nende nimesid ja pilte. Liikmesriigid tagavad, et pädevad asutused ei levitaks avalikult teavet, mis võib viia lapse isiku tuvastamiseni.
3. Liikmesriigid tagavad, et artikli 9 lõikes 1 osutatud salvestisi ei levitata avalikult.

Artikkel 15

Vanemliku vastutuse kandja õigus pääseda kohtuistungitele

Liikmesriigid tagavad, et artiklis 5 osutatud vanemliku vastutuse kandjal või mõnel muul asjakohasel täiskasvanul on juurdepääs lapsega seotud kohtuistungitele.

Artikkel 16

Laste õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule, kus otsustatakse nende süü küsimus

1. Liikmesriigid tagavad laste viibimise kohtulikul arutelul.
2. Liikmesriigid tagavad, et kui lapsed ei viibinud kohtulikul arutelul, mille tulemusel tehti otsus nende süü kohta, siis on neil õigus menetlusele, kus neil on õigus osaleda ja mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uue tõendusmaterjali uuesti sisuliselt läbi vaadata ja mille tulemusel võidakse algne otsus ümber lükata.

Artikkel 17

Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlus

1. Liikmesriigid tagavad, et tagaotsitaval lapsel on vahistamise korral Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluse raames vahistamismäärust täitvas liikmesriigis artiklites 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15 ja 18 osutatud õigused.
2. Ilma et see piiraks raamotsuse 2002/584/JSK artikli 12 kohaldamist, võtavad vahistamismäärust täitvad ametiasutused kõik meetmed, et piirata Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlusega hõlmatud laste vabadusekaotuse kestust.

Artikkel 18

Õigus tasuta õigusabile

Liikmesriigid tagavad, et nende riigis on tasuta õigusabi reguleeriva õigusega tagatud, et artiklis 6 osutatud õigust kaitsjale on võimalik reaalset kasutada.

Artikkel 19

Koolitus

1. Liikmesriigid tagavad, et õigus- ja õiguskaitseasutuste ning vanglate töötajad, kes tegelevad lastega seotud juhtumitega, on lastega seotud kriminaalmenetlustele spetsialiseerunud professionaalid. Nad saavad erikoolituse, kus käsitletakse seadusest tulenevaid laste õigusi, sobivaid küsitlemisvõtteid, lapse psühholoogiat, suhtlemist lapsele kohandatud keeles ja pedagoogilisi oskusi.
2. Liikmesriigid tagavad, et sellise koolituse saavad ka lapsed kaitsvad advokaadid.
3. Liikmesriigid toetavad oma avalike teenuste või lapsi toetavate organisatsioonide rahastamise kaudu algatusi, mis võimaldavad saada isikutel, kes pakuvad lastele tugiteenuseid ja lepitava õigusemõistmise teenuseid, piisavat asjakohast koolitust, et suhelda lapsega ja järgida kutsenõudeid, tagamaks, et selliseid teenuseid pakutakse erapooletult, lugupidavalt ja professionaalselt.

Artikkel 20

Andmete kogumine

1. Liikmesriigid saadavad [...] ja pärast seda iga kolme aasta tagant komisjonile andmed käesolevas direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta.
2. Sellised andmed sisaldavad eelkõige nende laste arvu, kellele on võimaldatud juurdepääs kaitsjale, tehtud individuaalsete hindamiste arvu, audiovisuaalselt salvestatud küsitlemiste arvu ja nende laste arvu, kellelt on võetud vabadus.

Artikkel 21

Kulud

Liikmesriigid kannavad artiklite 7, 8 ja 9 kohaldamisel tekkivad kulud, olenemata menetluse tulemusest.

Artikkel 22

Kaitse taseme säilitamine

Ühtki käesoleva direktiivi sätet ei tõlgendata ELi põhiõiguste harta, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või rahvusvahelise õiguse muude asjakohaste sätete, eeskätt ÜRO lapse õiguste konventsiooni, või liikmesriikide õigusaktide alusel tagatud kõrgemat kaitse taset pakkuvate õiguste ja menetluslike tagatiste piiramisena või nende suhtes erandi kehtestamisena.

Artikkel 23

Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid [24 kuud pärast käesoleva direktiivi avaldamist]. Liikmesriigid teatavad sellest viivitamata komisjonile.
2. Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nendesse normidesse või nende normide ametliku avaldamise korral nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.
3. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastuvõetud põhiliste õigus- ja haldusnormide teksti.

Artikkel 24

Jõustumine

Käesolev direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Artikkel 25

Adressaadid

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele kooskõlas aluslepingutega.
Brüssel,

Euroopa Parlamendi nimel
president

Nõukogu nimel
eesistuja